

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Π.3.1.4 *Ολοκληρωμένα παραδείγματα εκπαιδευτικών σεναρίων
ανά γνωστικό αντικείμενο με εφαρμογή των αρχών σχεδίασης*

Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας

Γ΄ Λυκείου

Τίτλος:

**«Πόλεμος-Κατοχή-Εμφύλιος: μνήμη και τραύμα στη
μεταπολεμική πεζογραφία»**

ΕΛΕΝΗ ΠΕΤΡΙΔΟΥ

ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Θεσσαλονίκη 2011

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΕΡΓΟΥ

ΠΡΑΞΗ: «Δημιουργία πρωτότυπης μεθοδολογίας εκπαιδευτικών σεναρίων βασισμένων σε ΤΠΕ και δημιουργία εκπαιδευτικών σεναρίων για τα μαθήματα της Ελληνικής Γλώσσας στην Α/βάθμια και Β/βάθμια εκπαίδευση» MIS 296579 (κωδ. 5.175), - ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΠΡΑΞΗ, στους άξονες προτεραιότητας 1-2-3 του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση», η οποία συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και εθνικούς πόρους.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: Ι.Ν. ΚΑΖΑΖΗΣ

ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: ΒΑΣΙΛΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ

ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ: Π.3.1.4 *Ολοκληρωμένα παραδείγματα εκπαιδευτικών σεναρίων ανά γνωστικό αντικείμενο με εφαρμογή των αρχών σχεδίασης*

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΠΑΡΑΔΟΤΕΟΥ: ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΟΥΤΣΟΓΙΑΝΝΗΣ

Υπεύθυνος υπο-ομάδας εργασίας λογοτεχνίας: Βασίλης Βασιλειάδης

ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ: ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

<http://www.greeklanguage.gr>

Καραμαούνα 1 – Πλατεία Σκρα Τ.Κ. 55 132 Καλαμαριά, Θεσσαλονίκη

Τηλ.: 2310 459101, Φαξ: 2310 459107, e-mail: centre@komvos.edu.gr

Περιεχόμενα

Ταυτότητα Σεναρίου	4
Εισαγωγή	4
Σκοποθεσία	6
Δεξιότητες	7
Αξιοποίηση των ΤΠΕ	8
Κείμενα	8
Μεθόδευση της διδασκαλίας	12
Αναλυτική περιγραφή των φάσεων υλοποίησης του σεναρίου	13
Α΄ φάση: Πριν από την ανάγνωση	13
Β΄ Φάση: Ανάγνωση	14
Γ΄ Φάση: Μετά την ανάγνωση	21
Αξιολόγηση	22
Φύλλα Εργασίας	23
Άλλες εκδοχές - Κριτική	23
Βιβλιογραφία για τον εκπαιδευτικό	23

Ταυτότητα Σεναρίου

Τίτλος: Πόλεμος-Κατοχή-Εμφύλιος: μνήμη και τραύμα στη μεταπολεμική πεζογραφία

Τάξη: Γ΄ Λυκείου

Δημιουργός: Ελένη Πετρίδου

Γνωστικό αντικείμενο: Νεοελληνική Λογοτεχνία

Συμβατότητα με το νέο ΠΣ: Το σενάριο λαμβάνει υπόψη του τις αρχές και τη μεθοδολογία του νέου ΠΣ. Το νέο ΠΣ για τη Γ΄ Λυκείου βρίσκεται σε στάδιο συγκρότησης ομάδας εργασίας.

Είδος διδακτικής πρακτικής: project, ομαδοσυνεργατική διδασκαλία

Προτεινόμενη διάρκεια: 24 ώρες

Δοκιμάστηκε στο σχολείο ή όχι: Πρόκειται για παραδειγματικό σενάριο που προορίζεται για πιλοτική εφαρμογή και αξιολόγηση στη διδακτική πράξη στο πλαίσιο του Ψηφιακού Σχολείου.

Μπορεί να εφαρμοστεί στην τυπική ή/και στην ημιτυπική / άτυπη εκπαίδευση:

Το συγκεκριμένο σενάριο σχεδιάστηκε με γνώμονα την τυπική εκπαίδευση. Επιμέρους σημεία του θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν στην κατεύθυνση της ημιτυπικής ή και της άτυπης εκπαίδευσης.

Εισαγωγή

Το παρόν σενάριο αποτελεί μια εκδοχή διερεύνησης της σχέσης του ιστορικού λόγου με τον λόγο της λογοτεχνίας. Η ιστορική εποχή στην οποία εστιάζει συνιστά προσφιλές πεδίο διαπραγμάτευσης της προσωπικής και συλλογικής εμπειρίας για την μεταπολεμική λογοτεχνία και παρέχει την ευκαιρία προσέγγισης του πεζογραφικού λόγου του δεύτερου μισού του προηγούμενου αιώνα μέσα από τους φακούς του βιώματος, της μνήμης, του ατομικού και συλλογικού τραύματος.

Η συγκεκριμένη ιστορική περίοδος που θεματοποιείται στα λογοτεχνικά κείμενα παρουσιάζει ενδιαφέρον για τους μαθητές της Γ΄ Λυκείου, λόγω του ότι πρόκειται για μια εν πολλοίς αδιερεύνητη στο σχολικό πλαίσιο εποχή η οποία, ωστόσο, αγγίζει το κοινωνικό και πολιτισμικό παρόν των μαθητών. Με δεδομένο ότι στην ηλικιακή φάση που αντιστοιχεί στην τελευταία τάξη του Λυκείου ολοκληρώνεται η διαμόρφωση της κοινωνικής και ιστορικής συνείδησης των μαθητών η οποία εδράζεται στη διαχείριση της ατομικής και συλλογικής μνήμης, η ενασχόληση των μαθητών με τον λογοτεχνικό λόγο και τους τρόπους με τους οποίους αυτός διαχειρίζεται και μεταπλάθει το υλικό της ιστορίας μπορεί να αποτελέσει ένα ελκυστικό αντικείμενο.

Στόχος του σεναρίου σε καμία περίπτωση δεν είναι η μελέτη της ιστορίας και η συνακόλουθη αναζήτηση μιας υποτιθέμενης «ιστορικής πιστότητας» στα λογοτεχνικά κείμενα. Η ιστορία στο σενάριο γίνεται αντιληπτή, με βάση τους όρους που θέτουν σύγχρονες επιστημονικές προσεγγίσεις, ως αφήγηση που πραγματοποιείται από συγκεκριμένη σκοπιά θέασης και ανταποκρίνεται κάθε φορά σε συγκεκριμένες, ανιχνεύσιμες ιδεολογικές στοχεύσεις.

Βασικός στόχος του σεναρίου, αντίθετα, είναι να ανιχνευθεί στα λογοτεχνικά κείμενα ο ανθρώπινος παράγοντας, η ατομικότητα της ιστορικής εμπειρίας η οποία συμπλέκεται, βέβαια, με το συλλογικό, αλλά και το συνδιαμορφώνει. Έτσι, αναμένεται κατά τη διεξαγωγή του σεναρίου να διερευνηθεί πώς το άτομο βιώνει τα τραυματικά ιστορικά γεγονότα, ποιος είναι ο ρόλος της αφήγησης στη διαχείριση της μνήμης και του τραύματος και με ποιον τρόπο το ατομικό βίωμα και η λογοτεχνική του μετουσίωση σχετίζονται και διαπλέκονται με τους ιστορικούς λόγους που παράγονται για τα γεγονότα. Η αντιμετώπιση αυτή διασώζει το σενάριο τόσο από τον ιστορικισμό όσο και από την πολιτικολογία.

Το τραύμα, γενικότερα, ορίζεται ως «μια ποικιλία στρεσογόνων συναισθηματικών, ψυχολογικών και σωματικών αντιδράσεων απέναντι στον τρόπο και την αδυναμία που προκαλείται από σοκαριστικά γεγονότα και καταστάσεις, έξω

από τις συνηθισμένες ανθρώπινες εμπειρίες, κατά τα οποία η ζωή των ανθρώπων ή των οικογενειών τους μπαίνει σε θανάσιμο κίνδυνο»¹. Η αφήγηση των τραυματικών γεγονότων επιτρέπει στους επιζώντες να συλλάβουν και να αφομοιώσουν την πραγματικότητα και να διεκδικήσουν το παρελθόν και το μέλλον τους. Η λογοτεχνία, κατά τη διαδικασία αυτή, συνιστά προνομιακό μέσο, καθώς προσφέρει τόσο τα αφηγηματικά μοντέλα, όσο και το κοινωνικό πλαίσιο για τη συγκρότηση μιας αφήγησης των τραυματικών γεγονότων. Ταυτόχρονα, είναι φανερό ότι η αφήγηση αυτή συγκροτείται στον κοινωνικό χώρο και στα πλαίσιά της η ατομική μνήμη ζυμώνεται με τη συλλογική μνήμη και τη μνήμη συγκεκριμένων κοινωνικών, πολιτικών, εθνικών κλπ. ομάδων (μνημονικές κοινότητες) που εμπλέκονται στα γεγονότα του τραυματικού παρελθόντος.

Κατά συνέπεια, το σενάριο αναδεικνύει, όχι μόνο τους μηχανισμούς διαχείρισης της συλλογικής και ατομικής εμπειρίας από τη λογοτεχνική αφήγηση, αλλά και τους διαφορετικούς λόγους που παράγονται για τα γεγονότα και, ειδικότερα, για μια περίοδο της νεοελληνικής ιστορίας που αποτελεί πεδίο αντιπαραθέσεων και εκδοχών. Τα λογοτεχνικά κείμενα συνθέτουν μια πολυπρισματική εικόνα των ιστορικών γεγονότων και αναμένεται η ανάγνωση να αναδείξει την κοινωνική διάσταση του λογοτεχνικού λόγου ο οποίος επιδιώκει να αφηγηθεί την ατομική εμπειρία τοποθετώντας τη στο ιστορικό πλαίσιο.

Σκοποθεσία

Με το σενάριο επιδιώκεται οι μαθητές και οι μαθήτριες:

- Να κατανοήσουν τους τρόπους με τους οποίους παρουσιάζεται η ατομική εμπειρία και θεματοποιείται το τραύμα στη λογοτεχνική αφήγηση.
- Να αντιληφθούν πώς η ατομική και η συλλογική εμπειρία διαπλέκονται στα λογοτεχνικά κείμενα, για να διαμορφώσουν μια ερμηνεία των γεγονότων.

¹ Αποστολίδου 2010: 52.

- Να συνειδητοποιήσουν ότι τόσο ο ιστορικός, όσο και ο λογοτεχνικός λόγος διαπερνώνται από συγκεκριμένες ιδεολογίες και προσδιορίζονται από συγκεκριμένες πολιτισμικές εμπειρίες.
- Να κατανοήσουν ότι η ερμηνεία των γεγονότων και η διαχείριση της μνήμης αποτελεί αντικείμενο διαπραγμάτευσης για τα διαφορετικά υποκείμενα και υπόκειται σε αναθεωρήσεις σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο.
- Να συνειδητοποιήσουν ότι η ιστορία δεν περιορίζεται στα μεγάλα γεγονότα, αλλά επιδρά στην προσωπική ζωή των υποκειμένων με διάφορους τρόπους.

Δεξιότητες

Με την ολοκλήρωση της ενότητας επιδιώκεται οι μαθητές και οι μαθήτριες να είναι σε θέση:

- Να αναγνωρίζουν τα συγκεκριμένα μέσα με τα οποία η λογοτεχνική αφήγηση διαχειρίζεται και μεταπλάθει το ιστορικό παρελθόν.
- Να εντοπίζουν τα διαφορετικά μέσα με τα οποία διαχειρίζονται το παρελθόν η ιστορία και η λογοτεχνία, τη διαφορετική στόχευση των δύο αυτών λόγων και το διαφορετικό αποτέλεσμα που παράγουν.
- Να αντιλαμβάνονται τις ιδεολογικές παραμέτρους που εμπλέκονται στη διαχείριση του παρελθόντος και της μνήμης και αναδεικνύονται στα λογοτεχνικά κείμενα.
- Να αποτιμούν τους τρόπους με τους οποίους η ατομική εμπειρία προσδιορίζεται και προσδιορίζει τη συλλογική μνήμη.
- Να περιγράφουν το πολιτισμικό κλίμα στο οποίο γράφτηκαν τα λογοτεχνικά κείμενα και να ανιχνεύουν τους διαφορετικούς τρόπους με τους οποίους προσλαμβάνονται τα κείμενα αυτά σε διαφορετικές εποχές.

Αξιοποίηση των ΤΠΕ

Με την ολοκλήρωση της ενότητας επιδιώκεται οι μαθητές και οι μαθήτριες να είναι σε θέση:

- Να αναζητούν στο διαδίκτυο πληροφορίες για μια ιστορική εποχή ή ένα ιστορικό γεγονός και να τις αξιοποιούν παράλληλα με την ανάγνωση των λογοτεχνικών κειμένων. Να κρίνουν και να αποτιμούν τις ψηφιακές τους πηγές συσχετίζοντάς τες με τα λογοτεχνικά κείμενα.
- Να αξιοποιούν μέσα ηλεκτρονικής ανάγνωσης, να κοινοποιούν και να συζητούν τις αναγνωστικές τους ανταποκρίσεις απέναντι στα λογοτεχνικά κείμενα χρησιμοποιώντας εργαλεία του διαδικτύου.
- Να συνδυάζουν τα κείμενα με ψηφιακό υλικό (ταινίες, ντοκιμαντέρ, φωτογραφικό υλικό, ηχητικά ντοκουμέντα κλπ.) προκειμένου να ανασυνθέσουν στις εργασίες τους το κλίμα της εποχής όπως αναδεικνύεται στα λογοτεχνικά έργα που μελετούν.

Κείμενα

1) Από τα κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας Γυμνασίου ή Λυκείου όλων των τάξεων: (τα κείμενα παρουσιάζονται με τους τίτλους και τη σειρά που φέρουν στα σχολικά ανθολόγια. Για πλήρη βιβλιογραφικά στοιχεία βλ. παρακάτω «Παράλληλα Κείμενα»)

ΚΝΑ Β' Λυκείου

Στέλλιος Ξεφλούδας, [«Άνθρωποι του μύθου» \(απόσπασμα\)](#)

Γιάννης Μπεράτης, [«Το πλατύ ποτάμι» \(απόσπασμα\)](#)

Άγγελος Τερζάκης, [«Απρίλης» \(απόσπασμα\)](#)

ΚΝΑ Γ' Λυκείου

Άρης Αλεξάνδρου, [\[Η αυτοκτονία του Σοφοκλή\]](#) (απόσπασμα από *Το Κιβώτιο*)

Τατιάνα Γκριτση Μιλλιέξ, [«Μια ιστορία της αντίστασης»](#)

Ανδρέας Φραγκιάς, [«Λοιμός» \(απόσπασμα\)](#)

Αλέξανδρος Κοτζιάς, [«Πολιορκία» \(απόσπασμα\)](#)

Γιώργος Ιωάννου, [«+13-12-43»](#)

Χριστόφορος Μηλιώνης, [«Δικαιοσύνη»](#)

2) Παράλληλα κείμενα

(συγκεντρώνονται τόσο τα προηγούμενα κείμενα από τα σχολικά ανθολόγια, όσο και τα παράλληλα κείμενα, ομαδοποιημένα ανάλογα με τη θεματική τους)

Πόλεμος-Αλβανία

Στέλιος Ξεφλούδας, *Ανθρωποι του μύθου. Τετράδια από τον πόλεμο της Αλβανίας*. Αθήνα: Μ. Σαλίβερρος, 1946.

Γιώργος Ιωάννου, «Η σειρήνα». *Η Σαρκοφάγος*. Αθήνα: Κέδρος, 1999 [1971].

Νίκος Καββαδίας, *Του πολέμου-Στο άλογό μου*. Αθήνα: Άγρα, 2009 [1971].

Χριστόφορος Μηλιώνης, «Δικαιοσύνη». *Χειριστής Ανελκυστήρας*. Αθήνα: Κέδρος, 1993.

Γιάννης Μπεράτης, *Το πλατύ ποτάμι*. Αθήνα: Ερμής, 2002 [1987].

Άγγελος Τερζάκης, *Απρίλης. Το βιβλίο του γιου μου*. Αθήνα: Βιβλιοπωλείο της Εστίας, 2000 [1946].

Κατοχή-Αντίσταση

Τατιάνα Γκριτση-Μιλλιέξ, *Μια ιστορία της αντίστασης. Επιθεώρηση Τέχνης*, 1961.

Γιώργος Θεοτοκάς, *Ασθενείς και Οδοιπόροι*. Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της Εστίας, 2005 [1964]. (Μπορεί να ενταχθεί και στην επόμενη ομάδα)

Γιώργος Ιωάννου, «Στα Καμένα» και «+13-12-43». *Για ένα φιλότιμο*. Αθήνα: Κέδρος, 1997 [1964].

Γιώργος Ιωάννου, «Το γάλα» και «Το κρεβάτι». *Η Σαρκοφάγος*. Αθήνα: Κέδρος, 1999 [1971].

Γιώργος Ιωάννου, «Το μέντιουμ», «Το Βουγγάρι» και «Τα λεμόνια ήταν ακριβά». *Η μόνη κληρονομία*. Αθήνα: Κέδρος, 1999 [1974].

Αλέξανδρος Κοτζιάς. *Πολιορκία*. Αθήνα: Κέδρος, 1999 [1953].

Νίκος Μπακόλας, *Η μεγάλη πλατεία. Ιστορία των μέσων και νέων χρόνων*. Αθήνα: Κέδρος, 1995 [1987].

Ασημάκης Πανσέληνος, *Τότε που ζούσαμε*. Αθήνα: Κέδρος, 1997 [1974].

Δημήτρης Χατζής, «Ένα θύμα της Κατοχής». *Ανυπεράσπιστοι*. Αθήνα: Το ροδακίό, 2000 [1965].

Εμφύλιος-Μετεμφυλιακή εποχή

Άρης Αλεξάνδρου, *Το κιβώτιο*. Αθήνα: Κέδρος, 1998 [1974].

Θανάσης Βαλτινός, *Η κάθοδος των εννιά*. Αθήνα: Ωκεανίδα, 2002 [1978].

Θανάσης Βαλτινός, *Ορθοκωστά*. Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της Εστίας, 2007 [1994].

Άλκη Ζέη, *Η αρραβωνιαστικιά του Αχιλλέα*. Αθήνα: Μεταίχμιο, 2011 [1987].

Στρατής Τσίρκας, *Ακυβέρνητες Πολιτείες: Η λέσχη*. Αθήνα: Κέδρος, 2005 [1961].

Στρατής Τσίρκας, *Ακυβέρνητες Πολιτείες: Αριάγνη*. Αθήνα: Κέδρος, 2005 [1962].

Στρατής Τσίρκας, *Ακυβέρνητες Πολιτείες: Νυχτερίδα*. Αθήνα: Κέδρος, 2005 [1965].

Ανδρέας Φραγκιάς, *Λοιμός*. Αθήνα: Κέδρος, 1998 [1972].

Ανδρέας Φραγκιάς, *Η καγκελόπορτα*. Αθήνα: Κέδρος, 1995 [1962].

Μάριος Χάκκας, «Μη μόναν όψιν». *Ο μπιντές και άλλες ιστορίες*. Αθήνα: Κέδρος, 1993 [1970].

Δημήτρης Χατζής, «Ανυπεράσπιστοι». *Ανυπεράσπιστοι*. Αθήνα: Το ροδακίό, 2000 [1965].

3) Εκπαιδευτικό υλικό

Ιστοσελίδες

ΕΚΕΒΙ: Παρουσίαση των συγγραφέων [Θανάση Βαλτινού](#), [Χριστόφορου Μηλιώνη](#) και [Ανδρέα Φραγκιά](#) με αφορμή την Διεθνή Έκθεση Βιβλίου της Φρανκφούρτης με τιμώμενη χώρα την Ελλάδα (2001).

ΕΚΕΒΙ: Επετειακός λογοτεχνικός ιστότοπος για τον ποιητή [Νίκο Καββαδία](#) και τον λογοτέχνη [Στρατή Τσίρκα](#).

[Εθνικό Οπτικοακουστικό Αρχείο](#): Παρέχει χρήσιμο αρχειακό υλικό που μπορεί να διερευνηθεί με χρήση λέξεων κλειδιών.

[Η προσωπική ιστοσελίδα της συγγραφέα Άλκης Ζέη](#)

[Η επίσημη ιστοσελίδα του συγγραφέα Νίκου Μπακόλα](#)

[Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού: Ελληνική Ιστορία](#): Οι ενότητες «Η Ελλάδα του Μεσοπολέμου και του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου» και «Η σύγχρονη Ελλάδα» αποτελούν πολυμεσική εξιστόρηση των γεγονότων της εποχής.

[Ψηφιακό Αρχείο της Ε.Ρ.Τ.](#): Στο αρχείο μπορούν να αναζητηθούν ντοκιμαντέρ που να επικεντρώνονται στα αντικείμενα διερεύνησης των μαθητών με χρήση λέξεων κλειδιών. Το υλικό μπορεί να αφορά τόσο τα ιστορικά γεγονότα π.χ. το ντοκιμαντέρ *Βίοι Παράλληλοι του Εμφυλίου* (1999) των Μανθούλη-Καραμπίνη-Μωριάτη όσο και τους συγγραφείς ή τα έργα που θα διαβαστούν π.χ. το ντοκιμαντέρ *Στρατής Τσίρκας: ο λόγος του, η ζωή του* (1992) του Κατσαρόπουλου ή η τηλεοπτική σειρά *Ακυβέρνητες Πολιτείες* (1985) του Ροβήρου Μανθούλη.

[Ψηφιοποιημένες συλλογές του Ε.Λ.Ι.Α.](#): Οι ενότητες «Φωτογραφικό Αρχείο» και «Τύπος και Εφήμερα» προσφέρουν οπτικοακουστικό υλικό για την κατανόηση της εποχής.

Ταινίες

Ασθενείς και Οδοιπόροι, Χρήστος Παληγιαννόπουλος, 2001 (ΕΡΤ)

Η κάθοδος των εννέα, Χρίστος Σιόπαχας, 1983

Τηλεοπτικές Σειρές-Ντοκιμαντέρ

Ακυβέρνητες Πολιτείες: Η Λέσχη, Ροβήρος Μανθούλης, 1985 (EPT)

Εποχές και Συγγραφείς: Στρατής Τσίρκας, Τάσος Ψαράς, 2001 (EPT)

Μαρτυρίες: 26 Νοεμβρίου 1943 Σφαγή στο Μονοδέντρι, Γιώργος Πετρίτσης, 1992 (EPT)

Μεθόδευση της διδασκαλίας

Είναι σημαντικό η επιλογή του θέματος και η συνακόλουθη επιλογή της χρονικής περιόδου στην οποία θα αναφέρεται το κείμενο ή τα κείμενα που θα διαβαστούν να γίνει από τους ίδιους τους μαθητές, προκειμένου να διασφαλιστεί το ενδιαφέρον και η ελκυστικότητα του σεναρίου για την τάξη. Για τον λόγο αυτό, η φάση πριν την ανάγνωση πρέπει να ισορροπεί ανάμεσα στη γνωριμία με την ευρύτερη εποχή και τη λογοτεχνία που αναφέρεται σε αυτή, μέσα από αντιπροσωπευτικά πληροφοριακά και λογοτεχνικά κείμενα (βλ. παρακάτω, [Αναλυτική περιγραφή](#))

Για την φάση της κυρίως ανάγνωσης οι μαθητές επιλέγουν ένα ή περισσότερα κείμενα που μπορούν να συνδυαστούν λόγω της θεματικής τους. Στη φάση αυτή θα δοθεί βαρύτητα στην κοινωνική διάσταση της ανάγνωσης και στην αξιοποίηση οικείων ψηφιακών εργαλείων. Τα κείμενα διαβάζονται και κουβεντιάζονται μεταξύ των μαθητών της ομάδας. Οι μαθητές παράγουν λόγο για τα κείμενα και δημοσιεύουν τις εργασίες τους σε ιστολόγιο που δημιουργείται για αυτό τον σκοπό. Το ιστολόγιο υπηρετεί πολλαπλούς σκοπούς: την ανάγνωση των μαθητικών εργασιών από τους μαθητές της ομάδας και της ολομέλειας, την ανταλλαγή απόψεων στον ψηφιακό χώρο ανάμεσα στους μαθητές και τον καθηγητή, τη δημιουργία μιας δεξαμενής υλικού από την οποία μπορούν όλοι οι μαθητές να αντλήσουν για τη σύνθεση των εργασιών της τρίτης φάσης. Ταυτόχρονα, οι ώρες συνάντησης της ολομέλειας της τάξης προσφέρουν τη δυνατότητα στους μαθητές κάθε ομάδας να παρουσιάσουν τις εργασίες τους και να γνωρίσουν κείμενα που διαβάζονται από άλλες ομάδες. Στις

συναντήσεις της ολομέλειας αναδεικνύονται κοινά θέματα των κειμένων που μπορούν να αποτελέσουν βάση για τις συνθετικές εργασίες της τρίτης φάσης.

Μετά την ανάγνωση σε ατομικές και ομαδικές εργασίες οι μαθητές καλούνται να αποδώσουν με συνθετικό τρόπο τις ανταποκρίσεις τους απέναντι στα κείμενα με έμφαση στο πώς αντιλαμβάνονται το ατομικό τραύμα και τη θέση του υποκειμένου απέναντι στην ιστορία. Οι εργασίες επιβάλλουν οι μαθητές να αξιοποιήσουν και άλλα κείμενα πέρα από αυτά που η ομάδα τους διάβασε στην πρώτη φάση και για αυτό διευρύνουν την αναγνωστική τους εμπειρία γύρω από το θέμα.

Αναλυτική περιγραφή των φάσεων υλοποίησης του σεναρίου

Α΄ φάση: Πριν από την ανάγνωση

(5 διδακτικές ώρες)

Στη φάση αυτή διαβάζονται μέσα στην τάξη σύντομα λογοτεχνικά κείμενα που σχετίζονται με το θέμα. Μπορούν, για παράδειγμα, να αξιοποιηθούν τα διηγήματα ή/και τα κείμενα των σχολικών ανθολογίων. Ο στόχος είναι να εισαχθούν βασικές έννοιες που αφορούν το θέμα: μνήμη, τραύμα, μνημονική κοινότητα και να επιτευχθεί μια σχετική εξοικείωση των μαθητών με τα γεγονότα της περιόδου που θα επιτρέψει την ευχερέστερη προσέγγιση εκτενέστερων κειμένων. Χρήσιμο είναι να ληφθεί φροντίδα από τον διδάσκοντα, ώστε τα κείμενα να αντιπροσωπεύουν ποικίλες λογοτεχνικές φωνές και περιόδους γεγονότων.

Έτσι, στη φάση αυτή:

- ✓ Διαβάζονται μέσα στην τάξη π.χ. τα κείμενα «Δικαιοσύνη» του Χρ.Μηλιώνη, «+13-12-43» του Γ.Ιωάννου και το απόσπασμα από τον Λοιμό του Ανδρ.Φραγκιά.
- ✓ Εντοπίζεται από τους μαθητές η περίοδος στην οποία τοποθετούνται (ή μπορεί να τοποθετηθούν, π.χ. για τον Λοιμό) τα γεγονότα που αποτελούν αντικείμενο αφήγησης.

- ✓ Ερευνώνται οι σημασίες των εννοιών της *μνήμης*, του *τραύματος* με τη βοήθεια του *Λεξικού Τριανταφυλλίδη* και των *σωμάτων κειμένων* που είναι διαθέσιμα από τον *Κόμβο Ελληνικής Γλώσσας*.
- ✓ Αναζητούνται πληροφορίες για την εποχή στον *ιστότοπο για την Ελληνική Ιστορία* του Ιδρύματος Μείζονος Ελληνισμού. Μπορούν οι μαθητές να χωριστούν σε ομάδες και να διερευνήσουν μια συγκεκριμένη πτυχή των γεγονότων από αυτές που παρουσιάζονται στα κείμενα (π.χ. μάχες του ελληνικού στρατού στην Αλβανία, ομαδικές εκτελέσεις κ.ο.κ.).
- ✓ Οι μαθητές και ο εκπαιδευτικός συζητούν μέσα στην τάξη:
 - Ποιο είναι το τραύμα (ατομικό ή συλλογικό) που θεματοποιείται στα λογοτεχνικά κείμενα που διαβάστηκαν;
 - Με ποια ιστορικά γεγονότα σχετίζεται;
 - Πώς αντιμετωπίζεται το τραύμα από τα πρόσωπα που εμπλέκονται στην αφήγηση και από τον αφηγητή;

Β΄ Φάση: Ανάγνωση

(14 διδακτικές ώρες)

Στη φάση αυτή οι μαθητές θα χωριστούν σε ομάδες και θα επιλέξουν σε συνεργασία με τον εκπαιδευτικό το κείμενο ή την ομάδα κειμένων που θα διαβάσουν. Παρακάτω προτείνονται δραστηριότητες για συγκεκριμένα κείμενα και ομάδες κειμένων. Σε κάθε περίπτωση η ανάγνωση θα επικεντρωθεί κυρίως στα θέματα του σεναρίου, δηλαδή θα εστιάζει κυρίως στα ακόλουθα ερωτήματα:

- Ποια είναι η ατομική εμπειρία των χαρακτήρων και σε ποιο ιστορικό πλαίσιο τοποθετείται;
- Με ποιο τρόπο παρουσιάζεται το ατομικό τραύμα στα κείμενα και πώς το διαχειρίζεται η αφήγηση;

- Ποια θέαση (ή ποιες διαφορετικές θεάσεις) των γεγονότων προβάλλεται στα κείμενα;
- Πώς σχετίζεται η ατομική εμπειρία με τον ιστορικό λόγο για τα γεγονότα;
- Πώς λειτουργεί η μνήμη (σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο) μέσα στην αφήγηση; Μπορούμε να εντάξουμε τον αφηγητή σε μια συγκεκριμένη μνημονική κοινότητα;
- Πώς σχετίζεται η ατομική εμπειρία που αποτελεί αντικείμενο αφήγησης με άλλες λογοτεχνικές αφηγήσεις από την ίδια περίοδο;
- Πώς σχετίζεται η αφηγούμενη εμπειρία με τον χρόνο αφήγησης και τον χρόνο συγγραφής του κειμένου; Έχει μεταβληθεί ο τρόπος με τον οποίο προσλαμβάνεται το κείμενο σήμερα;

Οι μαθητές των ίδιων ομάδων προγραμματίζουν το διάβασμα των κειμένων. Η ανάγνωση των κειμένων πραγματοποιείται από την ομάδα μέσα και έξω από την τάξη. Για την υποστήριξη της ανάγνωσης έξω από την τάξη δημιουργείται από κάθε ομάδα ένα αναγνωστικό ιστολόγιο στο οποίο αναρτώνται ανά τακτά διαστήματα αποσπάσματα από τα κείμενα που διαβάζονται σε ηλεκτρονική μορφή, κείμενα των ίδιων των μαθητών για αυτά και πολυμεσικό υλικό που συνδέεται με τα λογοτεχνικά κείμενα (π.χ. αρχαικό υλικό από την εποχή στην οποία τοποθετείται η δράση του κειμένου, αποσπάσματα από τυχόν δραματοποιήσεις του κειμένου, κριτικές, συνεντεύξεις ή άλλα κείμενα του δημιουργού κ.ο.κ.). Το υλικό που αναρτάται μπορεί στην τρίτη φάση να λειτουργήσει ως δεξαμενή για συνθετικές εργασίες.

Μέσα στην τάξη η ανάγνωση τροφοδοτείται ανά τακτά διαστήματα (συνολικά 4 ή 5 ώρες) με τη διάδραση όλων των ομάδων στην ολομέλεια της τάξης. Κάθε ομάδα παρουσιάζει την πρόοδο της ανάγνωσης της μέσα από το αναγνωστικό της ιστολόγιο και συζητούνται τα ερωτήματα που παρουσιάστηκαν πιο πάνω ([κοινού άξονες παρατήρησης](#)). Οι συναντήσεις αυτές επιτρέπουν την ανταλλαγή απόψεων ανάμεσα

στις ομάδες που ασχολούνται με διαφορετικά θέματα και την επαφή των μαθητών με όσο το δυνατόν περισσότερα κείμενα.

Δραστηριότητες ανά ομάδα

1^η ομάδα

Κείμενο: Γιώργος Θεοτοκάς, *Ασθενείς και Οδοιπόροι*.

Δραστηριότητες:

Οι μαθητές:

- ✓ Κατά την ανάγνωση, συμβουλευόμαστε το ημερολόγιο που περιλαμβάνεται στην ιστοσελίδα του Ιδρύματος Μείζονος Ελληνισμού για τα γεγονότα της εποχής, προκειμένου να τοποθετήσουν τις εμπειρίες των προσώπων στον χρόνο.
- ✓ Κατασκευάζουν ένα δικό τους ημερολόγιο σε διαδραστική μορφή, όπου τοποθετούν τόσο τα ιστορικά γεγονότα όσο και τις εμπειρίες των χαρακτήρων του μυθιστορήματος.
- ✓ Κάθε μέλος της ομάδας αναλαμβάνει τον ρόλο ενός από τους ήρωες και αφηγείται την ιστορία του. Οι αφηγήσεις μπορούν να λάβουν τη μορφή ημερολογίου ή ψηφιακής ιστορίας.
- ✓ Διερευνούν την πρόσληψη του έργου στην εποχή του και στις μέρες μας διαβάζοντας κριτικές παλαιότερες και νεότερες και λαμβάνοντας υπόψη τις βραβεύσεις και τη μεταφορά του στην τηλεόραση (*Ασθενείς και Οδοιπόροι*, Χρήστου Παληγιαννόπουλου, 2001)
- ✓ Χρησιμοποιούν μια μέθοδο δραματοποίησης (π.χ. καρέκλα των αποκαλύψεων ή συνέντευξη), για να παρουσιάσουν τους χαρακτήρες του έργου που έχουν αναλάβει και τις εμπειρίες τους.

2^η ομάδα

Κείμενο: Στρατής Τσίρκας, *Ακυβέρνητες Πολιτείες: Η Λέσχη*.

Δραστηριότητες:

- ✓ Παράλληλα με την ανάγνωση του μυθιστορήματος παρακολουθούν το επεισόδιο της σειράς *Εποχές και Συγγραφείς για τον Τσίρκα*.
- ✓ Συζητούν για την ιδεολογική τοποθέτηση του συγγραφέα και την ιδιαιτερότητα της οπτικής του γωνίας, όπως προκύπτει από το κείμενο και την παρακολούθηση του ντοκιμαντέρ.
- ✓ Παρακολουθούν την αφήγηση και σημειώνουν σε ένα διάγραμμα με τη μορφή εννοιολογικού χάρτη τη σχέση των προσώπων με τα γεγονότα, τις εμπειρίες και τα διλήμματα που αντιμετωπίζουν.
- ✓ Φτιάχνουν ψηφιακές ιστορίες, για να παρουσιάσουν τα πρόσωπα και τα τραύματά τους.
- ✓ Παρακολουθούν ενδεικτικά επεισόδια από τη σειρά *Ακυβέρνητες Πολιτείες: Η Λέσχη* (1985) του Ροβήρου Μανθούλη και συγκρίνουν την απόδοση των προσώπων στις ψηφιακές τους ιστορίες με την ερμηνεία του σκηνοθέτη.

3^η ομάδα

Κείμενα: Νίκος Καββαδίας, *Του πολέμου και Στο Αλογό μου*.

Αγγελος Τερζάκης, *Απρίλης` Το βιβλίο του γιου μου*.

Στέλιος Ξεφλούδας, *Άνθρωποι του μύθου*.

Δραστηριότητες:

Οι μαθητές:

- ✓ Αναζητούν πληροφορίες για τον Νίκο Καββαδία στον επετειακό λογοτεχνικό ιστότοπο για τον ποιητή από το ΕΚΕΒΙ. Προσπαθούν να συλλέξουν στοιχεία για τη συμμετοχή του στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.
- ✓ Καταγράφουν στα κείμενα τις αναφορές σε πραγματικά στοιχεία και επιχειρούν να συνδέσουν την αφηγούμενη ατομική εμπειρία με την ιστορική.

- ✓ Διαβάζουν το απόσπασμα από τον *Απρίλη* του Τερζάκη και από το *Άνθρωποι του μύθου* του Ξεφλούδα και συγκρίνουν τις εικόνες του έλληνα στρατιώτη και τις ατομικές εμπειρίες που παρουσιάζονται.
- ✓ Αναζητούν στο Εθνικό Οπτικοακουστικό Αρχείο υλικό από τους εορτασμούς της επετείου της κήρυξης του ελληνοϊταλικού πολέμου και συγκρίνουν το ατομικό τραύμα, όπως παρουσιάζεται στα κείμενα, με τις προσπάθειες για την κατασκευή μια συλλογικής μνήμης για τα γεγονότα.
- ✓ Αναζητούν στο Εθνικό Οπτικοακουστικό Αρχείο και στις Ψηφιοποιημένες Συλλογές του ΕΛΙΑ υλικό που να προσφέρεται για την εικονογράφηση των κειμένων που διαβάστηκαν.
- ✓ Οργανώνουν έναν εναλλακτικό εορτασμό της επετείου του '40 που αναδεικνύει την ατομική εμπειρία των συμμετεχόντων. Για την παρουσίαση αξιοποιούν το υλικό που συνέλεξαν.

4^η ομάδα

Κείμενο: Άρης Αλεξάνδρου, *Το κιβώτιο*.

Δραστηριότητες:

Οι μαθητές:

- ✓ Αναζητούν πληροφορίες για τον συγγραφέα στο αρχείο Ελλήνων λογοτεχνών του ΕΚΕΒΙ, καθώς και σε άρθρα εφημερίδων και περιοδικών που είναι προσβάσιμα στο διαδίκτυο, και προσπαθούν να προσδιορίσουν τον τρόπο με τον οποίο ο Αλεξάνδρου ως πραγματικό πρόσωπο εμπλέκεται στα γεγονότα.
- ✓ Συγγράφουν ένα σύντομο βιογραφικό σημείωμα του συγγραφέα το οποίο προορίζεται να συνοδεύσει την έκδοση του μυθιστορήματος.
- ✓ Κατά την ανάγνωση του μυθιστορήματος, κατασκευάζουν ένα διάγραμμα της ιστορίας με τη μορφή εννοιολογικού χάρτη, όπως διαγράφεται από την αφήγηση του αναξιόπιστου αφηγητή και σημειώνουν σ' αυτό τις αντιφάσεις στις οποίες πέφτει ο τελευταίος.

- ✓ Συνθέτουν επιστολές-απαντήσεις του ανακριτή με συγκεκριμένη ημερομηνία με τις οποίες απαντά στις επιστολές του αφηγητή.
- ✓ Συγκρίνουν τα πρόσωπα και τις καταστάσεις του μυθιστορήματος με τα πρόσωπα και το κλίμα του αποσπάσματος «Μπροστά στο νόμο» από τη *Δίκη* του Κάφκα.
- ✓ Σε κείμενά τους προσπαθούν να απαντήσουν στο ερώτημα σε ποιο βαθμό το μυθιστόρημα μπορεί να θεωρηθεί ότι συναρτάται με τα ιστορικά γεγονότα ή να θεωρηθεί συμβολικό γενικότερα για την ανθρώπινη κατάσταση.

5^η ομάδα

Κείμενα: Θανάσης Βαλτινός, *Η κάθοδος των εννιά*.

Δημήτρης Χατζής, «Ανυπεράσπιστοι».

Δραστηριότητες:

Οι μαθητές:

- ✓ Αναζητούν στο κείμενο στοιχεία και τοποθετούν την αφήγηση σε συγκεκριμένο τόπο και χρόνο.
- ✓ Ερευνούν με τη βοήθεια του Google Earth την περιοχή στην οποία τοποθετείται η αφήγηση και καταγράφουν τις σημαντικές τοποθεσίες.
- ✓ Διαβάζουν το διήγημα του Δημήτρη Χατζή «Ανυπεράσπιστοι» και συγκρίνουν τα δύο κείμενα ως προς τον χρόνο και τον τόπο στον οποίο τοποθετούνται, τους χαρακτήρες και την ιδεολογία.
- ✓ Δημιουργούν μια πινακοθήκη των χαρακτήρων όπου περιλαμβάνονται τα βασικά τους γνωρίσματα και η πορεία του καθενός.
- ✓ Παρακολουθούν την ταινία του Χρίστου Σιόπαχα *Η κάθοδος των εννέα* (1983) και αναζητούν τον τρόπο με τον οποίο αποδίδεται το αδιέξοδο των ηρώων από τον σκηνοθέτη.

- ✓ Αναλαμβάνουν τον ρόλο κάποιου από τους χαρακτήρες και αναδιηγούνται την ιστορία από τη σκοπιά του. Η αφήγησή τους μπορεί να λάβει τη μορφή κειμένου ή ψηφιακής ιστορίας.

6^η ομάδα

Κείμενο: Θανάσης Βαλτινός, *Ορθοκωστά*.

Δραστηριότητες:

Οι μαθητές:

- ✓ Κατά την ανάγνωση προσπαθούν να καταγράψουν για κάθε κεφάλαιο τα στοιχεία του αφηγητή (άνδρας/γυναίκα, όνομα, καταγωγή) και να προσδιορίσουν την οπτική γωνία της αφήγησής του (ιδεολογία, προσωπικά συμφέροντα, συμμετοχή στα γεγονότα).
- ✓ Καταγράφουν επίσης τα βασικά γεγονότα, καθώς και τα βασικά τοπωνύμια.
- ✓ Κατασκευάζουν με τη βοήθεια του Google Earth έναν ψηφιακό χάρτη στον οποίο τοποθετούν τα βασικά γεγονότα και τις αφηγούμενες εμπειρίες των ηρώων.
- ✓ Παρακολουθούν το ντοκιμαντέρ *Μαρτυρίες: 26 Νοεμβρίου 1943 Σφαγή στο Μονοδέντρι* (1992) του Γιώργου Πετρίτση και συζητούν πώς η ιστορική αφήγηση αξιοποιεί την μαρτυρία.
- ✓ Συγκρίνουν τη χρήση της μαρτυρίας στο ντοκιμαντέρ με τις «μαρτυρίες» των ηρώων της *Ορθοκωστάς* και συζητούν για την απουσία αφηγητή στην *Ορθοκωστά* και το αποτέλεσμα που επιφέρει στην ερμηνεία των γεγονότων από τον αναγνώστη.
- ✓ Συνθέτουν κείμενα ή ψηφιακές ιστορίες που αξιοποιούν τις αφηγήσεις των ηρώων της *Ορθοκωστάς*, για να ερμηνεύσουν τα γεγονότα.

Γ΄ Φάση: Μετά την ανάγνωση

(5 διδακτικές ώρες)

Στην τελευταία φάση οι μαθητές αναλαμβάνουν ατομικές και ομαδικές εργασίες που επιχειρούν να συνθέσουν τα αντικείμενα που μελετήθηκαν και παρουσιάστηκαν στην προηγούμενη φάση.

Έτσι, ενδεικτικά, οι μαθητές μπορούν να αναλάβουν τις παρακάτω εργασίες:

- ✓ Να παρουσιάσουν με λογισμικό παρουσίασης δύο χαρακτήρες από διαφορετικά έργα που διαβάστηκαν στην προηγούμενη φάση και παρουσιάζουν ομοιότητες ή είναι ενδιαφέρον να συγκριθούν οι εμπειρίες και η εμπλοκή τους στα γεγονότα (π.χ. ο Μάνος της *Λέσχης* με τον αφηγητή του *Κιβωτίου*).
- ✓ Να παρουσιάσουν με λογισμικό παρουσίασης ή να συγγράψουν ένα υπερκείμενο με επίκεντρο ένα θέμα το οποίο επανέρχεται σε περισσότερα από ένα από τα κείμενα που διαβάστηκαν (π.χ. η ζωή του Έλληνα στρατιώτη στο μέτωπο, το γυναικείο τραύμα, η ζωή στις πόλεις κατά την Κατοχή κλπ.).
- ✓ Να οργανώσουν την προβολή οπτικοακουστικού υλικού που σχετίζεται με τα γεγονότα και μπορεί να προέρχεται από μεταφορές στην τηλεόραση ή στον κινηματογράφο των κειμένων που διαβάστηκαν. Το υλικό μπορεί να επικεντρώνεται και πάλι γύρω από ένα συγκεκριμένο θέμα που θα επιλέξουν οι μαθητές.
- ✓ Να ξαναγράψουν ένα κεφάλαιο ή να αφηγηθούν μια επιμέρους ιστορία από τα κείμενα που διαβάστηκαν αλλάζοντας την οπτική γωνία (π.χ. την ιστορία του *Κιβωτίου* από τη σκοπιά του Ταγματάρχη ή την ιστορία της *Λέσχης* με αφηγητή το Ανθρωπάκι).

Οι εργασίες παρουσιάζονται στην ολομέλεια. Το σενάριο μπορεί να ολοκληρωθεί με τη διοργάνωση μιας συζήτησης όπου θα τεθούν τα παρακάτω ζητήματα:

- Ποιος είναι ο ρόλος της λογοτεχνίας στη διαχείριση του τραυματικού παρελθόντος;
- Για ποιους λόγους επελέγησαν τα συγκεκριμένα θέματα από τους συγγραφείς;
- Πώς διαφοροποιείται η ιστορία από τη λογοτεχνία στον τρόπο με τον οποίο αφηγείται το παρελθόν;
- Ποια είναι η αξία των λογοτεχνικών έργων που παρήχθησαν και παράγονται για τα συγκεκριμένα ιστορικά γεγονότα (αισθητική, ιστορική ή άλλη);

Αξιολόγηση

Οι μαθητές αξιολογούνται τόσο για τις ατομικές εργασίες τους όσο και για τη συμμετοχή τους στις ομαδικές εργασίες. Αξιολογούνται για τον προφορικό και γραπτό τους λόγο, για τη γενικότερη συμμετοχή τους στο μάθημα και για τη συμβολή τους στη δουλειά της ομάδας τους.

Αξιολογούμε την ικανότητα κάθε μαθητή:

- να εντοπίζει και να σχολιάζει τα διαφορετικά μέσα με τα οποία η ιστορία και η λογοτεχνία διαχειρίζονται το παρελθόν.
- να σχολιάζει και να αξιολογεί τους τρόπους με τους οποίους παρουσιάζεται το τραύμα στη λογοτεχνική αφήγηση.
- να αναγνωρίζει την ιδεολογική σκοπιά από την οποία αντιμετωπίζεται στα λογοτεχνικά κείμενα το τραυματικό παρελθόν.
- να διατυπώνει κρίσεις για το αισθητικό αποτέλεσμα που παράγουν τα κείμενα και να τις τεκμηριώνει στο πλαίσιο της αναγνωστικής κοινότητας.
- να αντλεί υλικό από ψηφιακές και συμβατικές πηγές, να το συνθέτει και να το συσχετίζει με τα λογοτεχνικά κείμενα σε συνθετικές εργασίες.

Φύλλα Εργασίας

Φύλλα εργασίας δεν παρατίθενται καθώς το σενάριο προϋποθέτει ελευθερία κινήσεων, όσο το δυνατόν μικρότερη δέσμευση, ενώ παροτρύνει τους εκπαιδευτικούς να φτιάξουν δικές τους δραστηριότητες ανάλογα με τα ενδιαφέροντα και τις δυνατότητες της τάξης, αγνοώντας από τις υπάρχουσες όσες θεωρούν ότι για κάποιο λόγο δεν τους εξυπηρετούν.

Άλλες εκδοχές - Κριτική

Βιβλιογραφία για τον εκπαιδευτικό

Αποστολίδου, Β. *Τραύμα και μνήμη. Η πεζογραφία των πολιτικών προσφύγων*. Αθήνα: Πόλις, 2010.

Ιστορική πραγματικότητα και νεοελληνική πεζογραφία (1945-1995). Πρακτικά επιστημονικού συμποσίου, Αθήνα 7-8 Απριλίου 1997. 1997. Αθήνα: Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας Σχολής Μωραΐτη.

Νέα Εστία, τχ. 1845 (Η Κατοχή και ο Εμφύλιος στην τέχνη), 2011.

Νικολοπούλου, Μ. 2010. Ο 'τριακονταετής πόλεμος': Η πεζογραφία με θέμα τον εμφύλιο και η διαχείριση της μνήμης στο πεδίο της αφήγησης (1946-1974). Στο *Η εποχή της σύγχυσης. Η δεκαετία του '40 και η ιστοριογραφία*, επιμ. Γ. Αντωνίου & Ν. Μαραντζίδης, 419-493. Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της Εστίας.

* Τα κείμενα ακολουθούν τη νέα σχολική [Γραμματική Νέας Ελληνικής Γλώσσας Α', Β', Γ' Γυμνασίου](#) (Σ. Χατζησαββίδης σε συνεργασία με Αθ. Χατζησαββίδου, ΟΕΔΒ 2007).

** Για πρακτικούς λόγους, η χρήση του αρσενικού γραμματικού γένους θεωρείται ότι συμπεριλαμβάνει και το θηλυκό.